

Psykologien som videnskab og den flerfaglige udfordring.

Af Lektor Gerd Christensen, Institut for Medier, Erkendelse og Formidling
Københavns Universitet

Psykologiens status som videnskab er af relativt ny dato. Som det gør sig gældende med en række af de discipliner, som vi i dag betragter som videnskaber fx retorik, medicin, matematik, fysik og pædagogik har psykologi således uddifferentieret sig fra filosofi. For psykologiens vedkommende var dette en proces, der blev igangsat med den tidlige psykofysik i midten af det 19. århundrede. Herfra konstitueredes psykologien gradvist som en videnskabelig disciplin.

Psykologiens gradvise løsrivelse fra filosofien og konstituering som videnskab var betinget af, at psykologien blev en empirisk disciplin, der, på linje med naturvidenskaberne, forsøgte sig med laboratorielignende forsøg og på baggrund af resultaterne herfra at etablere generelle lovmæssigheder for et forhold, der er empirisk vanskeligt at håndtere: Den menneskelige psyke. Når psyken er empirisk vanskelig håndterbar ud fra naturvidenskabelige standarder, er det blandt andet, fordi psyken ikke er umiddelbart iagttagelig og samtidig vanskelig at isolere fra såvel kroppen som fra den omverden, hvori den befinder sig.

Kravet til empiri betød – og betyder – imidlertid ikke, at psykologi alene er en empirisk disciplin. Sideløbende har den en teori-side, ligesom der stadig er psykologi, der udvikles igennem metoder, der kan betragtes som mere teoretiske end empiriske. Dette gør sig i øvrigt gældende for alle videnskabelige discipliner og i særdeleshed for de, der har et genstandsfelt, der er så vanskeligt håndterbart i empirisk forstand.

Psykologiens status som videnskab er imidlertid betinget af flere forhold: For det første forudsætter videnskabelighed, at det er muligt at skelne imellem god og dårlig videnskab eller imellem videnskab og pseudo-videnskab. Dette skal sættes af demarkationskriteriet. For det andet skal det være muligt at definere og afgrænse genstandsfeltet – og at afgrænse dette i relation til det, som genstandsfeltet adskiller sig fra, hvilket vil sige det, som den respektive videnskab ikke beskæftiger sig med. Herigennem afgrænses videnskabelige discipliner i forhold til hinanden. Psykologiens genstand kan meget bredt defineres som *psyken* – for humanpsykologiens vedkommende

den menneskelige psyke. Ofte forskydes dette genstandsfelt til at omfatte den menneskelige adfærd, hvilket er konsekvensen af, at psyken er så vanskelig tilgængelig og adfærden betragtes som manifestation eller udtryk for psyken.

Genstandsfeltet betinger for det tredje afgrænsning af, hvad der er gyldig teori, empiri og metode inden for disciplinen. Disse faktorer er kendetegnede ved deres indbyrdes sammenhæng, som til stadighed skal være i dialog med genstanden. Mens der kan være en vis metodologisk inspiration på tværs af beslægtede discipliner, er det vanskeligt at forestille sig det imellem discipliner, der beskæftiger sig med meget forskelligt genstandsfelter. Det giver således ikke mening at anvende hverken arkæologiske eller matematiske metoder på psykologiens genstand, endsig opstille det samme krav til teori og empiri på tværs af disse discipliner.

For det fjerde er videnskabeligheden betinget af, hvordan man slutter fra præmisser til konklusion. De videnskabelige slutningsformer er hypotetisk-deduktiv slutning, induktion og abduktion, hvilket vil sige en slutning til den bedste forklaring.

Endelig og for det femte kræver videnskabelighed, at det er muligt for andre inden for det respektive felt at reproducere forskningen med tilsvarende resultat. Hermed gøres det muligt at undersøge forskningens validitet. Dette krav er naturligvis lettere at opfylde for discipliner, der arbejder eksperimentelt, end det er for discipliner, der som fx antropologi eller etnologi arbejder med studier i felten; studier, som ikke kan gentages. Eftersom denne form for discipliner vil have vanskeligt ved at opfylde dette kriterium, omformuleres det hyppigt til et krav om gennemsigtighed, hvilket vil sige, at forskeren skal eksplicitere alt fra præmisser til metode og konklusion.

I forlængelse af ovenstående rejser der sig et spørgsmål om, hvordan forskellige discipliner kan og bør forholde sig til spørgsmålet om kausalitet, hvilket vil sige, hvorvidt det kan lade sig gøre at slutte entydigt fra årsag til virkning. Kausalitet betragtes som en selvfølge i de hårdere naturvidenskaber som den klassiske fysik, hvor generelle love som fx tyngdeloven er formuleret omkring dette princip med induktion som slutningsform. I psykologi vendes forholdet mellem årsag og virkning på hovedet. Psykologi beskæftiger sig således oftest med virkninger i form af problemer, traumer, neuroser o.l. Psykologiens rolle er her at muliggøre analyser af problemerne og bidrage til individets hjælp til selvhjælp. I den kliniske praksis vil psykologen derfor benytte sig af 'slutning til bedste forklaring'.

Den form for årsagsforklaringer, man kan finde i naturvidenskaben, hvor de kan fungere som forudsigelser, er således ikke mulige, når man beskæftiger sig med den

menneskelige psyke. Det opdagede allerede Freud, da han forsøgte sig med generaliseringer over symboler i sine patienters fortællinger. Frem for at betragte kausalitet som et forhold, hvor én årsag altid vil føre til én virkning, må psykologi forstå kausalitet som et forhold, hvor én virkning i princippet kan have flere årsager. Det bliver med andre ord ikke et spørgsmål om at finde *årsagen*, men om at klienten selv skal blive i stand til at reparere sin selvfortælling eller ændre på uhensigtsmæssige kognitive mønstre, sådan at livet bliver knapt så svært.

Når psykologi fungerer som analytisk disciplin, sådan som den ofte også gør i undervisningssammenhæng, betyder dette, at 'fortolkninger' må forholde sig åbne for mulige alternativer. Heller ikke i en analyse er det acceptabelt at forholde sig entydigt til forholdet imellem virkning og årsag, når psykologi anvendes som redskab. Hvia fortolkninger lukkes for entydigt, vil der være tale om psykologiseringer frem for psykologi og om pseudo-videnskab frem for videnskab.

Med sin introduktion som videnskab skulle psykologi få en væsentlig betydning for kulturen i meget bredere forstand i den vestlige verden op igennem det 20. århundrede. Særlig psykoanalysen – hvis videnskabelige status i øvrigt til stadighed har været til diskussion siden den blev introduceret i slutningen af 18-tallet – har fået indflydelse på vores kultur. Hvor omfattende, dette er, beskriver Ian Parker i bogen *Psychoanalytic Culture* (Sage, 1997). Men en poststrukturalistisk analysestrategi analyserer Parker her, hvordan psykoanalytiske forståelser har invaderet alt fra dagligsprog til organisationsanalyser, film, litteratur og malerkunst.

Siden psykoanalysens introduktion er kulturelle fremstillinger således ofte influerede af symboler, der har en direkte eller indirekte reference til psykoanalysens forståelser af barndommens, drømmenes og det ubevidstes betydning. Tilsvarende anvendes bl.a. psykoanalysen som redskab i analyser af kunst, litteratur og andre former for fiktion som film. Dette er efterhånden en integreret del af disse discipliner, hvor det forvaltes under forudsætninger, hvor man aldrig mister sin genstand af syne: I litterære analyser er det teksten og tekstens forfatter; i psykologi er det psyken, der er genstanden.

Det forhold, at litterater anvender psykoanalysen i tekstfortolkninger gør således ikke de pågældende discipliner til psykologi. Når humanpsykologiens genstand er den menneskelige psyke, betyder det, at psykologien må forholde sig til psyken som en del af mennesket på samme niveau, som medicinske discipliner som lægevidenskab må forholde sig til den menneskelige krop som en del af det menneskelige individ.

Dette ændrer ikke ved, at psykologiens genstand er kompleks, og at psykologi derfor er en stærkt differentieret disciplin, der på forskellig vis lever op til kravene for videnskabelighed. Af samme årsag giver det mere mening at betragte psykologi som et videnskabeligt *felt* frem for som en enhedsvidenskab. Psykologiens mangfoldighed strækker sig således fra fx neuropsykologiens interesse for sammenhængen imellem hjernen og forhold som tænkning, konceptualisering, sprogbrug og følelse over socialpsykologiens interesse for det sociale samspils mangfoldige varianter til psykoanalysens og den narrative psykologis fortolkende og individorienterede fokus.

De forskelle i interessefelter, der kan identificeres inden for psykologi som disciplin betyder, at den kan betragtes som placeret i spændingsfeltet imellem de tre videnskabelige hovedområder: Naturvidenskab, humanvidenskab og samfundsvidenskab. De videnskabelige hovedområder adskiller sig ikke alene på genstandsområder, men også på det, som den tyske filosof og sociolog Jürgen Habermas definerede som erkendelsesinteresser. Med dette begreb fremhævede Habermas, at videnskabelige discipliner også adskiller sig på den funktion, de har i det moderne samfund.

Med den seneste gymnasiereform indgår psykologi i flerfaglige studieretningsforløb. Her skal eleverne arbejde med projekter, hvor fagkrav til andre henholdsvis naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanvidenskabelige discipliner som fx biologi, samfundsfag og sprogfag opretholdes samtidig med, at det tilsvarende gør sig gældende for de fagkrav, der er til psykologi. Om end der skal etableres 'faglige synergier' imellem fagene, understreges det hermed, at de involverede discipliner skal opretholdes. Det betyder, at deres genstandsfelter må forvaltes på en måde, der understøttes af metoder, teori og empiri. Indgår psykologi således i et flerfagligt forløb, betyder det, at genstanden 'den menneskelige psyke' må opretholdes. Dette gøres blandt andet igennem en kritisk tilgang til forskellige psykologiske teorier i en diskussion af deres potentialer og begrænsninger.

Fordi psykologi placerer sig i spændingsfeltet imellem naturvidenskab, samfundsvidenskab og humanvidenskab rummer psykologi rige muligheder for at indgå i flerfaglige forløb, hvor den kan understrege særpræget ved det/fakultet, som det/de øvrige fag er placeret under. Neuropsykologiens eksperimentelle tilgang kan således understrege naturvidenskabens genstand, erkendelsesinteresse og metode, mens socialpsykologiens mangefacetterede fokus på individet i det sociale samspil eller som en del af samfundet kan understrege det respektive i den samfundsvidenskabelige tilgang.

Endelig kan den narrative tilgang understrege humanvidenskabens genstand og hermeneutisk-fortolkende erkendelsesinteresse og metode. Om end tilgangen er fortolkende, vil der aldrig være tale om, at man behandler tekster som var de mennesker, endsige at man betragter en litterær analyse baseret på psykoanalysen som psykologi.

Skal det flerfaglige samarbejde således lykkes, er det en forudsætning, at såvel psykologiens som de øvrige involverede discipliners genstandsfelter adskilles og opretholdes. Dette gøres ved en eksplicit skelnen imellem genstandsfelt, erkendelsesinteresse, teori, empiri og metode for de involverede discipliner. Dette forudsætter, at psykologiens begreber løftes ud og diskuteres separat fra den eller de discipliner, der endvidere indgår i forløbet. Kun for så vidt som dette sker, kan psykologiens genstandsfelt opretholdes, sådan som det kræves, for at fagkravet til psykologi er varetaget. Og kun herigennem klædes gymnasieelever på til et evt. møde med et universitetsstudium, hvori psykologi indgår.